

Ferran de Pol, un escriptor-traductor del segle XX

Josep-Vicent Garcia Raffi
Universitat de València (Grup ELCIS)
josep.garcia-raffi@uv.es

Resum: Ferran de Pol (Arenys de Mar, 1911-1994) fou un dels escriptors-traductors que va començar la seua obra a la Catalunya republicana. Els primers textos traduïts en català van ser d'E.T.A. Hoffmann. Autor d'una destacable obra narrativa va estar exiliat a Mèxic des del 1939 a 1948 on va fer de periodista i va traduir novel·les a l'espanyol per a l'editorial Albatros. Des de la seua tornada a Catalunya va traduir en castellà i català diferents novel·les, entre les quals cal destacar *El vell i la mar* d'Ernest Hemingway. A més a més va traduir una obra de teatre de Saunders Lewis conjuntament amb la seua dona, l'escriptora gal·lesa Esiyllt T. Lawrence.

Paraules clau: Ferran de Pol; exili mexicà; traductor/escriptor; literatura catalana; traducció català/espanyol.

Ferran de Pol, a 20th-century translator-writer

Abstract: Ferran de Pol (Arenys de Mar, 1911-1994) was one of the writers-translators who started writing during the Catalanian Republic. The first text he translated into Catalan was a story by E.T.A. Hoffmann. Ferran de Pol authored important fictional titles and he was an exile in Mexico from 1939 to 1948, where he worked as a journalist and translated several novels into Spanish for the publishing house Albatros. At his return to Catalonia he translated into Catalan and Spanish several more novels, Ernest Hemingway's *The Old Man and the Sea* among some others. Together with his wife, Esiyllt T. Lawrence he translated a play by Welsh author Saunders Lewis.

Keywords: Ferran de Pol; Mexican exile; writer/translator; catalan literature; catalan/spanish translation.

- » Garcia Raffi, Josep-Vicent. 2016. "Ferran de Pol, un escriptor-traductor del segle XX". *Quaderns de Filologia: Estudis Lingüístics* XXI: 147-163. doi: 10.7203/qfilologia.21.9317

1. Ferran de Pol: una obra diversa

Ferran de Pol (Arenys de Mar, 1911-1995) fou advocat, periodista, escriptor i traductor de diferents llengües, països i èpoques. Tingué una formació literària autodidacta i des de ben jove col·laborà en revistes locals. Militant d'Acció Catalana Republicana va participar a la guerra com a tinent de l'exèrcit republicà. Com a narrador ja va ser guardonat amb el premi Narcís Oller de la Generalitat de Catalunya en 1937.

Quan va acabar la guerra, i després del tancament en dos camps de concentració francesos, marxa a Mèxic, on arriba el 13 de juny de 1939. L'exili fins al juliol de 1948 és una etapa essencialment periodística i assagística. A més va ser fundador de dues revistes catalano americanes: *Full Català* (1941-1942) i *Quaderns de l'Exili* (1943-1947). Aquest exili significa l'assumpció d'una sèrie de trets temàtics, estilístics i culturals del país americà reflectits en la seua obra literària posterior: dues novel·les (*Abans de l'alba*, 1954, i *Èrem quatre* 1960), un llibre de relats (*La ciutat i el tròpic*, 1956), una obra de teatre inèdita (*La princesa que vivia a l'infern*) i diversos assaigs.

Després de la narrativa d'ambient mexicà, el 1966 surt *Miralls tèrbols*, que fou la seua darrera novel·la publicada. A partir de la dècada dels seixanta l'obra de Ferran de Pol s'obre a diferents gèneres i temes: torna a col·laborar en publicacions periòdiques, escriu narracions infantils, assaigs i, fins i tot, teatre.

Però a la seua obra literària o periodística cal afegir-hi la traductològica. Realitze ara, doncs, un inventari del Ferran de Pol traductor (des de Hoffmann a Hemingway) en català i espanyol, inventari prou desconegut que a hores d'ara és incomplet per la manca de documentació al seu arxiu d'Arenys de Mar i la dificultat de localitzar alguna de les traduccions mexicanes.

Segons un *Currículum Vitae* de Ferran de Pol va traduir al castellà i al català més d'una dotzena d'autors:

Hoffmann, Anatole France, Noellering, George Eliot, Marian Castle, Irene Nemirovsky, Merimée, Flaubert (*Correspondencia*), Imharsl

* Aquest treball forma part del projecte I+D GV/ 2015/015 "Imatges literàries de la diversitat: ciutadania i identitat de l'educació literària i lectora".

(sic), Jean Jacques Gautier, Stanley, Henry James, Saunders Lewis, etc.¹.

Alguns d'aquests noms són citats també en una entrevista en un diari: “Anatole France, Flaubert —obra i correspondència—, Gide, Duhamel i altres que no vol recordar.” (Busquets, 1979: 31). Tanmateix l'inventari a hores d'ara del Ferran de Pol traductor no abasta obra de tots aquests autors.

2. De la Catalunya republicana: els primers relats i la traducció de Hoffmann

En aquest període del Noucentisme al final de la guerra i, per tant, de la República i la democràcia es produeix el procés de normativització del català i la transformació cultural i política a partir de la Mancomunitat de Catalunya. Al mateix temps la indústria editorial va experimentar un creixement notable i nombroses empreses van destinar esforços a la publicació de traduccions: l'editorial Alpha, sota el patrocini de Francesc Cambó, amb la fundació Bernat Metge, La Fundació Bíblica Catalana i la Fundació Hebraicocatalana; l'Editorial Catalana, dirigida uns quants anys per Josep Carner; les Edicions Proa i la seua col·lecció “A Tot Vent”, comandada per Joan Puig i Ferrer; la “Biblioteca Univers”, a càrrec de Carles Soldevila; o els “Quaderns Literaris” de Josep Janés, setmanals, amb un total de dos-cents títols, dels quals cent quatre són traduccions (Bacardí, 2012b: 197).

Les dues úniques traduccions de Ferran de Pol de les quals tinc constància a l'època republicana són del mateix autor: d'E.T.A. Hoffmann. Les dues foren signades conjuntament amb Maria Teresa Pujol i Llusà, la seua promesa en aquell moment, de qui no es coneix cap traducció més. La primera que va editar fou el fragment d'un conte, “La finestra del cosí” —un relat de tipus costumista però amb un curiós punt de vista panoràmic—, publicada en una revista de la seua vila nadiua: *Salobre* (1935) de la qual només es publicaran dos números i tots dos en 1935. Era una publicació de l'Ateneu Arenyenc i Ferran de Pol, que n'era soci, també n'era membre de la redacció. Com altres escriptors dels

¹ El full en què apareixen consignats aquests noms és una còpia de paper de carbó i, de vegades, n'hi ha dificultat en la lectura d'algun. Vid. “Traduccions”, Fons F. P. 8.9. Llegat Ferran de Pol, Biblioteca P. Fidel Fita d'Arenys de Mar.

anys trenta les revistes foren la primera plataforma per publicar articles o textos de creació.

Ferran de Pol és un autodidacta que es forma a partir de la lectura perquè vol ser escriptor i periodista i absorbeix tota la literatura que li proporciona el seu entorn cultural... És el moment d'escriptura dels seus primers relats que va recollir posteriorment en *Triptic* (1964). La traducció del conte de Hoffmann és parcial, de fet només són dues pàgines d'una edició completa de contes de l'autor alemany (1965: 596-597). L'altra obra de Hoffmann traduïda i publicada abans de marxar a l'exili fou *L'olla d'or* (1938), estampada per l'editorial Proa, en la prestigiosa col·lecció "Biblioteca A tot vent" dirigida per Joan Puig i Ferrater, col·lecció bàsica per a la difusió de la novel·la estrangera en català i que tenia com a propòsit fer una antologia de la novel·la clàssica i moderna universals. La col·lecció va seguir

el modelo de la 'Nelson' y la 'Tauchnitz' (que publicaban traducciones al francés y al inglés en tiradas extensas). La colección incorporó efectivamente la mayor novelística del XIX y del XX, la rusa y la inglesa en primer lugar, en traducciones literarias muy cuidadas, aunque hechas desde criterios y modelos de lengua diversos (Ortín, 2004: 682).

La traducció de *Der goldene Topf* apareix datada al final –pàgina 247– amb Barcelona/Arenys de Mar, 28 d'abril del 1935. El pròleg repassa la vida i obra d'Amadeu –sic– Hoffmann amb un especial comentari de *L'olla d'or*. Aquesta *nouvelle* recorda "El conte de la serp verda" de Goethe, relat ple de símbols alquímics, amb un fons que no s'entén fàcilment en una primera lectura. Hoffmann, lligat al gènere fantàstic, ja tenia una bona tradició traductològica a Espanya des de mitjans del segle XIX. Ferran de Pol al pròleg anota, però, una certa discussió al voltant de l'autor en el mateix món germànic:

Hoffmann ha estat i és encara un autor discutit. Combatut a la seva pàtria mateixa, se li retreu de no haver aportat res de sanitos i normal a la cultura alemanya. I és veritat; de fet, abans que alemany és artista. El que interessa d'ell és el seu temperament formidable. Té una intuïció perfecta del meravellós i excel·leix en la seva pintura. En aquest sentit la seva emoció ens és relatada amb una sinceritat plena. La sensació domina tota l'obra (Hoffmann, 1938: 8).

Aquest títol de Hoffmann fou el darrer de la col·lecció de l'època republicana. Va costar editar-lo per l'escassetat de paper que hi havia a Catalunya a causa de la guerra i va ser estampat a la impremta Clarasó de Badalona (Crexell, 1990: 14).

La nòmina d'escriptors-traductors –de Joan Alavedra a Ramon Xufriguera– que van publicar alguna traducció en català abans de la dictadura del General Franco és extensa –passen de la cinquantena– i, bona part no van tornar a traduir en la nostra llengua (Bacardí, 2012a: 14-15). Alguns canviaran de llengua a l'exili o a Catalunya perquè tardarien més d'una dècada a poder-se editar traduccions en català amb una certa normalitat perquè la prohibició era absoluta. Un bon exemple el podem trobar en el mateix Hoffmann, una obra del qual *La senyoreta de Scuderi* traduïda per Francesc de B. Moll és denegada en 1942 i una dècada després ho va ser de nou (Bacardí, 2012a: 18 i 39).

3. L'exili mexicà i la traducció com a suport econòmic

Un dels treballs amb què es va ajudar econòmicament quan vivia exiliat a Mèxic fou la traducció. Hi ha una escassa informació de les seues obres traduïdes al castellà. No se'n conserva cap a la seua biblioteca d'Arenys de Mar. La dificultat de localitzar-los augmenta per l'absència, de vegades, del nom del traductor en les publicacions mexicanes de l'època. Hom assenyala la importància de la contribució dels exiliats a la traductografia:

Difícilmente se podrá calibrar la eficacia de la traducción en España si no se tiene en cuenta la actividad de los exiliados españoles que, en México sobre todo, hicieron de la traducción en muchas ocasiones un sistema de vida. El catálogo de la obra impresa de los españoles en México da testimonio de esta actividad. El arco de intereses traductográficos de estos exiliados abarcó todos los temas posibles y se correspondía quizás con las necesidades de crecimiento del mercado del libro que en esa época gozaba en México una saldo envidiable (Vega, 2004: 572).

Van ser molts els exiliats que van traduir textos de tot tipus per a les editorials mexicanes: des Max Aub o José Bergamín a Álvaro Aruz o José Almoïna. A més a més amb alguns dels fons de la República s'hi van promoure diversos projectes editorials. El 7 de juliol de 1939, quan ja havien arribat uns vaixells de refugiats, es va fundar EDIAPSA im-

pulsada per Rafael Giménez Siles que va promoure diverses editorials, entre elles la Compañía General Editora. La guerra espanyola havia destruït la indústria editorial que distribuïa també als països americans. Ara en una nova situació, els exiliats contribuïen a aixecar una indústria als països d'acollida.

La recerca als catàlegs de les diferents biblioteques nacionals ha donat alguna informació de les traduccions *mexicanes* de Ferran de Pol, tot i que tots els noms citats per l'autor com a traduïts per ell, amb importància literària notable, no han estat localitzats. També és ben possible que traduïra o preparara l'edició de llibres de lleis o tractats de jurisprudència perquè era advocat. D'aquesta manera, he hagut de donar per tancada de moment aquesta recerca, que queda oberta a l'espera de noves indagacions, no exemptes de dificultats.

El primer llibre traduït de Ferran de Pol a Mèxic fou de bell nou *Der goldene Topf* d'E.T.A Hoffmann, *La olla de oro*, publicat per la Compañía General Editora –que havia estat fundada per Miquel Ferrer– l'any 1940. Va ser publicat en una col·lecció –“Mirasol”– que dirigia el poeta Josep Carner. Els dos escriptors, en aquells primers moments de l'exili, mantenien una bona relació que va culminar en la fundació de la revista catalanoamericana *Full Català*. *Der goldene Topf* –que com ja hem vist adés, havia traduït al català– pogué fàcilment traslladar-lo al castellà en els mesos inicials de l'exili, i, per tant, els més difícils econòmicament. Una comparació de les dues traduccions del text d'origen mostra que la versió espanyola és deutora de la catalana. Ara, a més, hi afegeix el relat “El violín de Cremona” (*Rat Krespel*).

Hi ha una altra referència de Ferran de Pol en la col·lecció “Mirasol”, de la Compañía General Editora, que crida l'atenció. Hi apareix un títol: *Sergio el anacoreta* de Lev N. Tolstoi publicat també en 1940. El pròleg és de Ferran de Pol, però en els títols de crèdit s'explica que ha estat traduït directament del rus per Fedor Kochanowski. És estrany, però, que no haja pogut trobar cap traducció d'aquesta persona en cap catàleg bibliogràfic.

Anys després Ferran de Pol fa un tot seguit de traduccions per a l'editorial Albatros. És més tard, ja ben establert a Mèxic, quan estudiava Filosofia i Lletres a la UNAM i ja treballava com a col·laborador en el diari *El Nacional*, entre altres feines. Hi he localitzat cinc novel·les de diferents autors: Maria Castle, George Eliot, Anatole France, Franz Hoellering i Irene Némirovsky.

Quatre d'elles es van publicar en 1946. La primera fou la de *Silas Marner: el hilander de Raveloe* de George Eliot, pseudònim de l'escriptora i traductora anglesa Marian Evans (1819-1880), una autora que fou referent literari del moment juntament amb Dickens, Thackeray o les germanes Brönte. Publicada en 1861 tingué un bon èxit de vendes immediat i traduccions a les llengües europees. En canvi en espanyol va tardar més de cinquanta anys en arribar a la impremta, traduïda per Isabel Oyarzábal de Palencia per a l'editorial Calpe en 1919. La traducció mexicana de Ferran de Pol, tanmateix, no és considerada com a tal per la investigadora Gracia Navas (2007: 405) perquè Ferran de Pol sembla haver-hi ignorat el text original i “concentrarse en transformar la versión de Oyarzábal, si bien recortando de ésta numerosos pasajes.”

Altra de les obres traduïdes a Mèxic i de les quals es desconeixia fins ara la seua existència és *El caso de Sylvestre Bonnard*, traduït en altres edicions espanyoles com *El crimen de Sylvestre Bonnard*. Publicada en 1881 va obtenir el premi de l'Acadèmia Francesa que en 1896 va incorporar Anatole France com a membre. Més tard –en 1921– aquest escriptor va rebre el premi Nobel de Literatura. Significativament Ferran de Pol en els seus anys de formació literària i de primera escriptura havia tingut France com un dels seus autors més llegits. Per a la mateixa editorial mexicana, Ferran de Pol va traduir també *Los defensores*, de Franz Hoellering (1946), *Jezabel* d'Irene Némirovsky (1946) i *Deborah* de Marian Castle (1947). Una combinació d'autors de reconegut prestigi en aquell moment, tot i que el pas del temps manté només encara Némirovsky, jueva polonesa assassinada feia pocs anys (1942) a Auschwitz, amb una obra habitualment reconeguda. Els volums no tenen cap introducció del traductor però sí en contenen alguna nota escadussera.

4. La traducció en català i espanyol a la Catalunya dels seixanta

Ferran de Pol va tornar a Catalunya a les acaballes de 1948. Comença una nova etapa en un país canviat. Intenta adaptar-se a la dura situació del moment i, des de 1949, exerceix d'advocat a Arenys de Mar i Arenys de Munt. La impossibilitat de fer periodisme en català en un primer moment centra l'activitat de Ferran de Pol en l'escriptura de ficció. A mitjans dels anys 60 l'obra s'eixampla a diferents gèneres i

temes. Abandona en part la novel·la i, en canvi, torna a col·laborar en publicacions periòdiques, escriu narracions infantils, assaigs, teatre i fa diverses traduccions. Com altres escriptors Ferran de Pol compaginarà l'escriptura de ficció, la periodística i la traducció.

És ben coneguda, però, la dificultat de publicar traduccions al català durant la primeres dècades de la postguerra:

Des de la lògica dictatorial, si es tractava d'anorrear la cultura catalana o, potser, de reduir-la a mer folklore simpàtic i entranyable, de convertir-la en una "morta-viva", qualsevol traducció al català comportava un gest d'universalització i de modernització que hi topava frontalment (Bacardí, 2012a: 17).

Fins el 1957 les traduccions no es pogueren publicar habitualment en col·leccions normals. Ferran de Pol havia tornat a les acaballes de 1948 i és precisament en 1957 quan apareixen les primeres traduccions en espanyol signades per ell en volums antològics o col·lectius de Plaza i Janés.

4.1. *Les traduccions al català*

La restricció de les traduccions en català va canviar quan es va aprovar la coneguda com a llei Fraga en 1962 que ja no exigia la censura prèvia obligatòria d'originals. Fins aquell moment l'edició d'obra traduïda s'havia intentat salvar reeditant obres publicades o encarregades abans de la guerra, en edicions de bibliòfil o de curta tirada, etc.

A més aquest any és el de l'aparició d'una editorial que transformarà el panorama de les traduccions, Edicions 62

que va significar un revulsiu per a la publicació de llibres traduïts; principalment, per mitjà de les col·leccions "El Balanci", dedicada a la narrativa contemporània, "Llibres a l'abast", d'assaig, i "La Cua de Palla", de novel·la policíaca, dirigida per Manuel de Pedrolo. Així mateix la biblioteca "A Tot Vent" d'Edicions Proa va començar una nova singlatura el 1964 amb el *David Copperfield* de Carner, ara comandada per Joan Oliver. En les unes i en l'altra com en altres iniciatives que anaven sorgint ací i allà, van continuar signant moltes traduccions els escriptors més rellevants de les darreres fornades (Bacardí, 2012b: 202).

Els anys que van de 1962 a la mort del Dictador hi ha una intensificació editorial a la qual contribueixen les traduccions (Ortín, 2004: 692). Aquell període de nova traductologia contribueix a la modernització literària i que els títols que s'estampen són d'obres recents, dels títols més significatius de les literatures europees i nord-americana. A més, entren en l'escena noves generacions de traductors que se sumen als que ja traduïen als temps de la República. Entre els nous situem Tísner, Joan Sales o Osvald Cardona i, més tard, Jordi Arbonés, M. A. Capmany, R. Folch i Camarasa, Joan Fuster, entre d'altres.

4.1.1. *Siwan. La cordat del penjat* de Saunders Lewis

La primera traducció al català de Ferran de Pol a Catalunya, després de la tornada de l'exili, fou feta amb la seua muller, l'escriptora gal·lesa, Eyllt Thomas Lawrence (1917-1995). L'obra traduïda fou *Siwan –La corda del penjat–* de Saunders Lewis (1893-1985) publicada en 1956, i definida pel mateix autor com a “poema”. La traducció va ser impulsada per l'Agrupació Dramàtica de Barcelona però malauradament no va representar-se.

La tria d'aquesta obra respon al gust i a les preferències dramàtiques de Lawrence, que admirava, d'una manera especial, Lewis per damunt de tots els altres escriptors del seu país i el considerava el més europeu dels autors gal·lesos (Garcia i Manuel, 2007). Saunders Lewis és considerat el més gran literat gal·lès del segle XX. Fou autor de dinou obres teatrals, de dos volums de poesia, de dues novel·les i d'una sèrie d'estudis crítics i polèmics a través de llibres i de la premsa, a més de valuosos assaigs. Havia estat un dels fundadors del *Plaid Cymru*, el partit nacionalista gal·lès, en 1925, i va ser una de les figures senyeres de tot el moviment de reconstrucció nacional. Sota la influència de Lewis sorgí el primer cos polític que insistia en el dret que la llengua gal·lesa tornara a ser la primera llengua oficial del país. El compromís de Lewis, simultani amb un nacionalisme ferm i amb una revaloració de la tradició gal·lesa per mitjà de la seua literatura, es basava en una ideologia, que veia Gal·les com una nació d'Europa, d'una Europa definida en termes de la cristiandat llatina i dels valors perduts de l'Edat Mitjana, sobretot del segle XIV gal·lès, del qual tenia una visió força idealitzada (Garcia i Manuel, 2009).

4.1.2. De la col·lecció “Isard” al Club dels Novel·listes: la creixent pujança de la traducció catalana

La segona obra que va traduir Ferran de Pol en català a la postguerra fou *Enllà* d'Arnold J. Cronin. Va ser editada per una de les editorials que va apostar més per la traducció: Vergara i la seua col·lecció “Isard” (1962-1971). Era dirigida per Josep M. Boix Selva i va intentar recollir novetats de la literatura del moment al català. De fet, la primera obra que li van oferir fou *La bona terra* de P. S. Buck, segons llegim en l'epistolari creuat entre l'editorial i el nostre traductor. Per una qüestió legal es va endarrerir la traducció i finalment fou l'obra de Cronin. Com a curiositat que aporta dades sobre el rendiment econòmic d'un traductor al nostre país, en la carta que li ofereix la traducció, anota les condicions econòmiques. El text cal que siga presentat en “quartilles holandeses de 30 ratlles (de 70 a 75 espais cada ratlla), a màquina, a dos espais, original i una còpia, els honoraris seran 30 pessetes per quartilla”².

Ferran de Pol s'incorporaria com a traductor amb altres dels autors més destacables de la postguerra com ara Joan Sales, Ramon Folch i Camarasa, Carles Soldevila, Rafael Tasis, Josep Palau i Fabre, etc. Pere Calders (1964: 54) saludava aquesta col·lecció “Isard” que

va néixer sota el signe d'una ambiciosa noblesa de propòsits i d'un desinterès que la fa certament remarcable. S'ha seguit el criteri d'encarregar les traduccions als escriptors més prestigiosos de les terres de llengua catalana i, dins el pla general de la col·lecció, no tan sols s'ha deixat una àmplia llibertat de tria als traductors, sinó que àdhuc ha estat tingut en compte llur consell per a la incorporació de nous títols.

Enllà és una obra on es barreja la novel·la negra –en comptes d'un detectiu hi ha un jove fill del condemnat que redimeix son pare i descobreix el veritable assassí d'una dona–, la denúncia social i el típic relat de tribunal i judici. El text conté algunes notes de traductor per especificar el sistema judicial britànic i l'organització dels tribunals. Hi aclareix noms des de l'anglès amb la seua possible comparació judicial espanyola.

² Carta de Josep M. Boix i Selva a Ferran de Pol, Barcelona, 24 de gener de 1961, també mecanografiat. Llegat Ferran de Pol, Biblioteca P. Fidel Fita d'Arenys de Mar.

La segona obra traduïda en català per Ferran de Pol a la postguerra fou *La sal i el sofre* d'Anna Langfus. És un encàrrec de Joan Sales per a la col·lecció del Club dels Novel·listes que dirigia. Ferran, amic de Sales, amb qui va compartir una guerra i un exili a Mèxic, també va ser l'editor de dues novel·les seues. Aquesta traducció va ser publicada poc abans de la segona: *Miralls tèrbols* (1966).

Langfus fou una polonesa refugiada a França que va escriure una novel·la testimoni amb un fort contingut autobiogràfic. L'obra conté un pròleg del traductor en la qual expressa algunes idees literàries, traductològiques i interpretatives del text:

La sal i el sofre mereix realment que el traductor –que torna de la lectura– expliqui algunes coses al lector, just abans de començar-la. [...] Massa sovint –especialment a les obres escrites en primera persona– el personatge central es revesteix ell mateix d'una tàcita excel·lència. Aquí no s'acaba de sentir mai acompanyada pel dolor col·lectiu del poble jueu, ni menys encara se sent solidària de les dissorts nacionals de Polònia. [...] Com a mèrits estilístics trobarà el lector un gust molt viu que té l'autora per maneres expressives justes, noves, exactes i suggerents. Ho diré sense vergonya: poètiques [...] He traduït aquesta novel·la, i sobretot les seves millors pàgines, amb un admirat respecte. Tant de bo el lector català senti, llegint-la, que algú li comunica uns moments de veritable exaltació creadora. Si no ho sent, serà culpa meva (Langfus, 1965: 7-10).

La traducció va tenir una bona recepció crítica amb les ressenyes de J.M. Cid-Prat, Miquel Dolç i Joan Triadú, entre d'altres.

4.1.3. *El vell i la mar* de Hemingway

Tal vegada la traducció més coneguda i més reconeguda de Ferran de Pol és *El vell i la mar* d'Ernest Hemingway, en la prestigiosa col·lecció “A tot vent”, que vivia una nova etapa (dirigida per Joan Oliver i amb seu a Barcelona) a la qual va contribuir la traducció de Ferran de Pol:

Aparecieron –a un ritmo de seis obras cada año, y pese a las dificultades que es fácil suponer–, traducciones de los clásicos de la novela, recuperadas de encargos de antes de la guerra [...] o reeditadas [...] y traducciones nuevas de los novelistas contemporáneos: Pavese, Morante y Moravia; Huxley, Greene, Murdoch y Amis; Mauriac, Malraux,

Sartre y Beauvoir; Thomas Mann y Kafka; Faulkner, Hemingway, Dos Passos, Capote y Salinger (Ortín, 2004: 690-691).

El vell i la mar és una obra que ha estat reeditada diverses vegades en tota classe de col·leccions o editorials i va tenir una bona recepció crítica. En general l'obra de Hemingway ha tingut versions catalanes

a cura de bons traductors i amb estudis o introduccions importants, començant per les seixanta pàgines sobre la novel·la nord-americana, "Hemingway i la seva obra", amb què Ferran de Pol féu precedir la seva traducció, tan pensada i acurada, d'*El vell i la mar*, cosa que fa d'aquesta edició (1966) una de les millors que s'hagin publicat en qualsevol llengua (Triadú, 1989: 18).

La novel·la de Hemingway tingué en Ferran de Pol un traductor singular, identificat de manera intensa amb l'autor nord-americà i que va traduir el text amb una minuciositat remarcable. Hi ha el testimoni del seu epistolari on el d'Arenys pregunta i investiga els diferents noms de peixos i de les tècniques pesqueres esmentats a l'obra i el seu corresponent nom català. Ferran cita en la introducció d'*El vell i la mar* els noms de Pere Arté i Manuel Rubió del "Instituto de Investigaciones Pesqueras" com els especialistes que van ser consultats per ell. Efectivament a l'epistolari personal de Ferran de Pol es conserven lletres amb els dos especialistes.

4.2. *Les traduccions editades per Janés*

Hi ha unes obres traduïdes per Ferran de Pol que tot i que es van publicar ja a Catalunya i en espanyol i en dues editorials tan importants a la postguerra com les de Josep Janés (Janés editor i Plaza y Janés) han passat desapercebudes o oblidades en la traductografia de l'escriptor d'Arenys. La raó bàsica pot ser que no van ser editades com a textos independents sinó dins uns volums extensos amb novel·les diferents d'un mateix autor, G. Duhamel, o amb diversos traductors i un volum amb el denominador comú dels premis Goncourt. A més editorialment es presentaven en volums de luxe relligats en pell i amb paper bíblia i que en molts casos tenien una distribució a través de subscripcions personals o de venda selectiva.

Les obres de George Duhamel recollides en el volum on apareix la traducció d'en Ferran foren: *El Notario de Havre*, *El jardín de las fieras*, *A la vista de la tierra prometida*, *La noche de San Juan*, *El desierto de Bièvres*, *Los maestros*, *Suzanne y los muchachos*, *La Pasión de Joseph Pasquier*, *Cécile entre nosotros* i *El combate contra las sombras*, aquestes dues darreres foren les traduïdes per Ferran de Pol.

L'altra traducció en obra col·lectiva fou en un dels volums dels premis Gouncourt. Plaza y Janés en van editar quatre. Ferran en va participar en el tercer, on apareixien obres de Jean Louis Bory, Elsa Triolet, Jean-Jacques Gautier, Paul Colin, Julien Gracq, Maurius-Ary Leblond i Roman Gary. Són volums que tracten de recuperar editorialment per a lector hispà –després del parèntesi eixorc de la immediata postguerra– la millor narrativa contemporània en llengua francesa:

La empresa editorial que inicia el poeta y periodista Josep Janés (1913-1959) en Barcelona, más adelante (1954) integrada en una empresa conjunta con el editor vallisoletano Germán Plaza, recupera para el acervo literario nacional autores aparecidos en la primera línea de actualidad durante los años de las contiendas española y europea: Lajos Zilahy, Oswald Siebert, Virginia Woolf [...] Esta editorial mostró especial interés por la recuperación de los autores alemanes de la época de Weimar (Vega, 2004: 543).

En aquest volum tercer dels premis Goncourt, Ferran hi tradueix *Histoire de un fait divers* de Jean-Jacques Gautier, el premi de 1946, autor que ha tingut poc ressò en la narrativa francesa posterior. Tot i que el volum té un peu d'impremta de 1974 per l'epistolari conservat amb l'editorial, l'encàrrec i el lliurament degué ser prou anterior i se situaria en el bloc cronològic dels anys seixanta. Ferran de Pol en aquesta dècada és ben conscient de l'ofici, del treball de traductor i, per tant, s'hi reconeix: hi ha constància, per exemple, de l'assistència –acompanyat de la seua muller, Esyllt T. Lawrence, també traductora– a la I Taula Rodona de Traductors Catalans que es va celebrar a Raïmat el 30 d'abril i l'1 de maig de 1966 organitzada per l'escriptor-traductor Josep Vallverdú (1991). Amb l'arribada dels setanta la feina traductora de Ferran de Pol va acabar, o si més no, no n'he sabut trobar cap mostra més.

5. La traducció com a companya literària

Un repàs per l'obra traductològica de Ferran de Pol ens mostra el perfil d'un escriptor-traductor de la literatura catalana del segle XX, tot i que no s'hi va dedicar d'una manera continuada. Els inicis de la seua carrera literària van lligats a la primera traducció coneguda de l'escriptor E.T.A. Hoffmann, traducció que esdevé un joc en aquest procés formatiu i que contribueix a la traductologia catalana dels anys trenta.

L'exili a Mèxic comporta l'entrada d'una llengua nova de traducció, l'espanyol. Ara traduir és una manera de complementar les tasques periodístiques i assegurar-hi uns ingressos. Si a la Catalunya republicana la primera llengua de traducció fou l'alemany, ara ho serà el francès (que havia estudiat al batxillerat i que era la seua llengua de lectura i cultura des de l'adolescència) i l'anglès. Si l'alemany és llengua de la qual tradueix gràcies a la relació personal (M. Teresa Pujol que l'havia estudiat), ara l'anglès és llengua també de la qual tradueix gràcies a la relació personal que estableix a Mèxic amb la gal·lesa Etyllt Thomas Lawrence. Ella es va convertir en l'esposa de Ferran ja a Mèxic i amb la qual va estar casat més de quaranta anys. És més que probable que les traduccions de l'anglès fetes per Ferran de Pol foren en molts casos un treball a *quatre mans*. Etyllt T. Lawrence, a més a més, va traduir i signar els seus propis treballs al país americà com després ho faria a Catalunya.

Les traduccions que va realitzar de tornada a Catalunya oscil·len des de l'encàrrec editorial *pro pane lucrando* a la proposta de traduccions de Ferran a amics editors. En el primer cas tindriem els treballs per als Janés o Vergara i en el segon comptariem amb les traduccions de Lewis o Hemingway.

Pel que fa a la qüestió lingüística de la traducció que mereixeria un estudi a banda i una bona anàlisi comparativa, tot i que la llengua del text d'origen fóra l'alemany, l'anglès o el francès és ben probable que el nostre escriptor tinguera com a llengua intermediària el francès o, fins i tot, l'espanyol, com hem vist adés que algú apuntava en una de les traduccions mexicanes. El seu bon domini de les llengües de destinació (tant del català com de l'espanyol) i el seu mestratge com a narrador van configurar unes traduccions de lectura àgil, clara on l'esperit i la força del text d'origen es mantenia en el text de destinació. Un exemple més de la importància dels escriptors-traductors catalans del segle passat.

Bibliografia

- Bacardí, Montserrat. 2012a. Estudi introductor. *La traducció catalana sota el franquisme*. Lleida: Punctum, 11-94.
- Bacardí, Montserrat i altres. 2012b. La traducció en la cultura catalana. Barcelona: UOC, 181-214.
- Busquets i Grabulosa, Lluís. 1979 (6 d'octubre). Lluís Ferran de Pol, de prop i de lluny. *El Correo Catalán*, 31-32.
- Calders, Pere. 1964. La col·lecció *Isard* d'Editorial Vergara. *Serra d'Or* 4: 54-55.
- Crexell, Joan. 1990. *El llibre a Catalunya durant la guerra civil*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- Dolç, Miquel. 1967 (13 d'abril). Madurez de una lengua de cultura. Tortura y placer de la traducción. *La Vanguardia*, 55.
- Garcia, J. V. & Manuel, C. 2007. *Esyllt T. Lawrence. Una gal·lesa entre dracs*. València: PUV.
- Garcia, J. V. & Manuel, C. 2009. La traducció catalana de Siwan de Saunders Lewis als Quaderns de Teatre de l'Agrupació Dramàtica de Barcelona i Joan Oliver. *Arraona (Revista d'Història)* 32: 156-171.
- Hoffmann, E.T.A. 1965. "Das Veters Eckfenster". *Späte Werke*. Ed. Walter Müller Seidel. Munich: Winkler, 596-622.
- Navas, Gracia. 2007. *Silas Marner* de George Eliot, en versió de Isabel Oyarzábal de Palencia. En Zaro, Juan Jesús (ed.) *Traductores y traducciones de literatura y ensayo (1835-1919)*. Granada: Comares, 359-410.
- Ortín, Marcel. 2004. Las traducciones, del Noucentisme a la actualidad. En Lafarga, Francisco & Luis Pegenaute (eds.) *Historia de la Traducción en España*. Salamanca: Ambos Mundos, 674-694.
- Triadú, Joan. 1989 (13 d'agost). El millor de Hemingway, fet i fet. *Avui diumenge*, 18.
- Vallverdú, Josep. 1991 (5-11 de maig). Traductors irreverents. *Presència*, 5.
- Vega, Miguel Ángel. 2004. De la Guerra Civil al pasado inmediato. En Lafarga, Francisco & Luis Pegenaute (eds.) *Historia de la Traducción en España*. Salamanca: Ambos Mundos, 527-578.

Traductografia de Ferran de Pol

- Castle, Marian. 1947. *Deborah*. [*Deborah*]. Mèxic: Albatros, col·lecció "Atalaya". 226 p.
- Cronin, Archibald J. 1965. *Enllà* [*Beyond this place*]. Barcelona: Vergara, col·lecció "Isard", 23, 368 p.

- Duhamel, Georges. 1957. *Cecile entre nosotros* [*Cécile parmi nous*], dins *Obras de George Duhamel*. Barcelona: Plaza y Janés, 993-1181.
- Duhamel, Georges. 1957. *El combate contra las sombras* [*Le combat contre les ombres*], dins *Obras de George Duhamel*. Barcelona: Plaza y Janés, 1183-1384.
- Eliot, George. 1946. *Silas Marner: el hiladero de Ravelos* [*Silas Marner*]. Mèxic: Albatros, col·lecció “Atalaya”, 211 p.
- France, Anatole. 1946. *El caso de Sylvestre Bonnard* [*Le crime de Sylvestre Bonnard*]. Mèxic: Albatros, col·lecció “Atalaya”. 209 p.
- Gautier, Jean-Jacques. 1958. *Historia de un suceso vulgar* [*Histoire d'un fait divers*]. En *Los premios Goncourt de novela*, 3. Barcelona: Janés editor, 835-997.
- Hemingway, Ernest. 1966. *El vell i la mar* [*The Old man and the Sea*]. Barcelona: Proa. Pròleg de Ferran de Pol. 165 p.
- Hoellering, Franz. 1946. *Los defensores* [*The defenders*]. Mèxic: Albatros, col·lecció “Atalaya”. 259 p.
- Hoffmann, E.T.A. 1935. La finestra del cosí [Des Veters Eckfeuster]. *Salobre* 2: 3-4 (traduït conjuntament amb M. Teresa Pujol i Llusà). Fragment.
- Hoffmann, E.T.A. 1938. *L'olla d'or* [*Der goldere Topf*]. Badalona: Proa. Traducció i pròleg (conjuntament amb M. Teresa Pujol i Llusà), Biblioteca A tot vent, 92, 252 p.
- Hoffmann, E. T. A. 1940. *La olla de oro* [inclou també “El violín de Cremona”]. Mèxic: Compañía General Editora, col·lecció “Miraso!”, núm. 3. Traducció conjuntament amb M. Teresa Pujol i Llusà i pròleg de L. Ferran de Pol. 163 p.
- Langfus, Anna. 1965. *La sal i el sofre* [*Le sel et le soufre*]. Barcelona: Club editor. Traducció i pròleg. Club dels Novel·listes, 32. 300 p.
- Lewis, Saunders. 1962. *La corda del penjat* [*Siwan a cherddi eraill*]. Barcelona: Quaderns de teatre de l'Agrupació Dramàtica de Barcelona/Joaquim Horta editor. Traducció i nota introductòria (conjuntament amb Eshyllt T. Lawrence). 23 p.
- Némirovsky, Irene. 1946. *Jezabel* [*Jezabel*]. Mèxic: Albatros. 264 p.

